

Recenzió Birher Nándor – Bertalan Péter *Hálózatokban* című tanulmánykötetéről

**Review of *In Networks*, a Book
by Nándor Birher and Peter Bertalan**

ÖSSZEFOGLALÁS

Globális világunkat hatalmas gazdasági, politikai kommunikációs hálózatok kohéziós ereje tartja össze és működteti. A hálózatok finomhangolása fontos szerepet játszik abban, hogy a jelenlegi gazdasági válságot kisebb kataklizmákkal el tudjuk kerülni.

SUMMARY

Our global world is integrated and operated by the cohesive forces of powerful economic, political and communication networks. Fine-tuning these networks plays an important role in our efforts to avoid the current economic crisis with the smallest possible smashes.

Korunk problémái között elsőként sorolják fel a szociológusok, pszichológusok a közösségi magányosságot, az élő emberi kapcsolatok hiányát. Mivel minden mindennel összefügg, ez a riasztó jelenség ok és okozat is egyben, hiszen egy másik típusú hálózat, az interneten keresztül épülő virtuális kapcsolati háló megerősödése figyelhető meg az előbbi rovására. A „Nagy Testvérnek” időközben kistestvérei is születtek: az alany egyszerre megfigyelt és megfigyelő hálózati személy. Születésünk pillanatában különféle kötőerejű hálózatok részeseivé váltunk, amelyet ki tudatosan, ki öntudatlanul él át. Az öntudatra ébredés az élhető világ kialakításának alapfeltétele: időt és energiát kellene for-

dítanunk a hálózati alapú baráti kapcsolatok ápolására, a szeretetre, a szerelemre. Ezek együttesen az egészséges társadalmi lét „immunrendszere”, védhetik, segíthetik az embert, amikor a pénz- és érdekalapú kapcsolatai egy kihívás esetén azonnal megrendülnek, felbomlanak.

Problémáink hálóiiban vergődve mára már meghaladottak az olyan közhelyek, mint: „kicsi a világ”, „a hálózat csapdájában”, valamint a „minden mindennel összefügg”. A 21. század elejének valóban egyik legizgalmasabb felfedezése, hogy minden hálózat, rendszer azonos szervező elv alapján jön létre, és uniformizálható szabályok révén működik. A világunkban meglévő hálózatok valódi természetének megértése révén olyan – az emberiséget foglalkoztató – kérdésekben kerülhetünk közelebb a válaszhoz, mint a gazdasági válságok kezelése, a terrorizmus visszaszorítása, vagy akár az emberi társadalom különböző aktuális gondjainak megoldása.

Hazánkban néhány évvel ezelőtt aratott sikert és okozott megdöbbenést Barabási Albert László, USA-ban élő magyar származású fizikus, matematikus hálózatalméleti munkája, a *Behálózva* című könyv. A hálózatkutatás azóta itthon is népszerűvé és aktualitássá vált. 2014. június 6-án mutatta be Antalóczy Péter egyetemi docens, a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának dékánja Birher Nándor és Bertalan Péter *Hálózatokban* című tanulmánykötetét Budapesten, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában.

Aki Birher Nándor és Bertalan Péter legújabb tanulmánykötetét kézbe veszi, nemcsak hogy nem csalódik, de számos aspektusból jóval többet is kap a várt hálózatalméleti elemzéseknél. A szerzőpárosnak nem ez az első közös kötete. 2004-

ben a Jel Kiadó gondozásában jelent meg *A paradigmák áldozatai* című egyházpolitikai-történetfilozófiai tanulmányaik gyűjteménye. A könyv lektora dr. habil Gyarmati György egyetemi docens, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára főigazgatója volt. Bertalan Péter *Provida Mater. Egy rejtőzködő enciklika magyarországi utóélete* című, 2009-ben kiadott könyvének előszavát pedig Birher Nándor írta.

Birher Nándor a Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola tanára, a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának egyetemi docense, ügyvéd. Bertalan Péter történész a Kaposvári Egyetem Pedagógiai Karának tanszékvezető egyetemi docense. Fő kutatási területe az egyházi szervezetek hálózatainak feltárása. Az 1947-es pápai enciklika, a *Provida Mater* című kötetében az 50-es évek egyházainak és rejtőzködő alrendszereinek működését, az ezeket nyomon követő titkosszolgálati eszközöket, a mindezeket körülvevő „fortélyos félelmet” mutatta be.

A jelen tanulmánykötet írásai a hálózatkutatás úttörői által már több mint egy évtizeddel ezelőtt megfogalmazott alapkérdéseken túli új, eddig feltérképezetlen hálózatok irányába mutatnak. Jogelméleti-jogtörténeti gyökerekből – mint a „viszonyokban élünk”, „tetteinknek következményei vannak”, „mindent megtehetsz, ami nem tilos” – kiindulva napjainkra a globalizáció, a modern piaci viszonyok által meghatározott másfajta hálózati szerveződések fejlődtek. A kötetben szereplő tizenkét tanulmány mindegyike legalább egy szokatlan, izgalmas szempontot villant fel az adott hálózatok elemzési lehetőségeiből.

A jogi, gazdasági, szociológiai és nyelvészeti példák tanulsága, hogy a hálózatosodás korunkban elkerülhetetlen folyamat. A társadalom új modellje ugyanis a

klasszikus hierarchikus felépítés helyett a hálózatos, komplex modelleket állítja előtérbe. A szereplők folyamatosan változnak, azonban a szerepeikről kiderül, hogy azok egy racionálisan leírható szöveggönyv részei. Jelen kötet erénye, hogy ezt a szöveggönyt elemzi többféle új szempontból: hogyan alakulnak ki a szabályok a közösségekben; a (politikai) hatalom beleavatkozik-e ezekbe a szabályalkotási folyamatokba, vagy a közösség maga hozza létre azokat a hatalmi centrumokat, amelyektől később a szabályait várja; mi történhet, ha a (politikai) hatalom teljesen más szabályokat alkot, mint amilyeneket a közösség elvár; a szabályok visszahatnak-e a közösségekre?

Természetesen hasonló kérdések vetődnek fel akkor is, amikor arról gondolkodunk: az egyén azért mond-e le a saját szabályozó hatalmáról a jogalkotó javára, mert így tudja önmagát legjobban megvédeni, vagy pedig azért korlátozza a saját hatalmát, mert csak másokkal együtt – kooperálva – tudja önmagát is kibontakoztatni? Az első esetben a jog születésénél és működésénél „farkastörvényeket”, a második esetben viszont ösztönös együttműködési készséget találunk. A következményeket tekintve egyáltalán nem mindegy tehát a kiindulópont helyes meghatározása.

A *Hálózatokban* című tanulmánykötet szerzői mindketten kiemelt figyelmet fordítanak a társadalmi hálózatok peremére szorult, a hálózatokba nehezen integrálódó kisebbség, a roma etnikum helyzetére. Bertalan Péter rámutat: a már meglévő, működő oktatási, termelési, urbánus hálózatokba a cigányság hatékonyabban épülhet be, amennyiben kialakítja a saját identitását, önazonosság-tudatát, amely végső soron maga is hálózatosodást tételez fel.

A tanulmánykötet szemlélete egyszerre modern és történelmi. Bemutatja, hogyan alkot (jog)szabályokat a posztmodern társadalom, milyen kölcsönhatásban állnak egymással társadalom és technológia, ugyanakkor külön fejezetben Szent Pál missziós munkáját is elemzi a hálózatkutatás szemszögéből. Kiderül, hogy a 100 000 lakosú Korintus „kritikus tömegének” – mint a hálózatosodás egyik alapkritériumának – hirdetett ige a Római Birodalom hierarchiájában továbbterjedve egy ezerötyszáz éven keresztül államvallásként funkcionáló hálózatot hozott létre.

A hálózat nem érték, hanem realitás: hatása lehet pozitív és negatív egyaránt. Birher Nándor egy helyen Buber idézi: „...én is látom, hogy az államot már nem vezeti senki, a fűtők még rakják a szénét, de a vezetők már csak látszólag irányítják a tovarobogó gépeket. [...] Szószólói kioktatnak: a gazdaság veszi át az állam örökét, te pedig tudod, hogy nincs mit örökölni, csak a vadul burjánzó Az zsarnokságát, amelynek súlya alatt az Én, amely uralkodni egyre kevésbé képes, még mindig azt álmodja, hogy ő parancsol.”¹

A *Hálózatokban* című könyv egyben csörgő ébresztőóra is a hálózatokban szunyókáló olvasó kezében. Hálóink legyenek alkalmas munkaeszközök; ne legyenek láthatatlanok, ne akadályozzanak szükségtelenül a mozgásunkban, ne foganjanak körénk új zsarnokságokat.

Birher Nándor – Bertalan Péter: *Hálózatokban*. OKTKER Kft. – Nodus Kiadó, Veszprém, 2014, 221 oldal.)

JEGYZET

¹ Idézet Martin Buber: *Én és te*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1999, 54. o.